

İSTANBULLU ÜÇ OSMANLI AİLESİ

*Beşiktaşlı Yahyâ Efendi'den
Şair Nigâr Hanım'a
ve Ahmed Midhat Efendi'ye
Uzanan Bir Aile Tarihi*

NİGÂR NİGÂR ALEMDAR

BÖLÜM I:
ÜÇ AİLE - İKİ ÜNLÜ EDEBİYATÇI

KÖKLERİMDEKİ ÜÇ İSTANBULLU AYDIN OSMANLI AİLESİ

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında Boğaziçi, Bebek-Kayalar (Aşiyân), Rumelihisarı ve Beykoz, doğal güzellikleriyle büyüklerimin yaşamlarındaki büyüklü fon... Onları size tanıtırken karşınızda ben, sizinle sohbet eden, onlarca yıl sonra aynı coğrafyaya büyük bir tutkuyla bağlı olan, Bebekli Nigâr Nigâr Alemdar...

Atalarım 1880'lerin ikinci yarısı ilâ 1900'lerin ilk çeyreği ve sonrası yaşamışlar. Her üç aile için fon, masalsı bir Boğaziçi. Neredeyse bir asır sonra onların hayat hikâyelerini ve ilişkilerini keşfederken bana “dünya gerçekten de küçükmüş” dedirten ortak noktaları ise edebiyat...

18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarında, dönemin payitahtı İstanbul'un nüfusu 700 bin kadar. İki yakasındaki sahil köyleriyle Boğaziçi, huzurlu bir doğal alan. Büyük ailelerin çoğu birbirini tanıyor. Ulaşım daha çok şehir hatları vapurlarıyla yapıldığından uzak mesafeler insanları yormuyor. Devamlı aynı vapur seferlerinde karşılaşan kişiler birbirine aşına simalar oluşturuyor...

Bu tarihlerde, üç kıtada yüzyıllarca muazzam topraklara sahip Osmanlı İmparatorluğu'nda sonun başlangıcı yaşanmakta. Avrupa, Sanayi Devrimi sayesinde hızla ilerlemiş, Osmanlı'yı geride bırakmış. İmparatorluğun Rumeli topraklarında yerel milliyetçilik akımları güç kazanıyor. Payitaht İstanbul'da bir kısım aydın, gözlerini Avrupa'ya çevirmiş. Batı'nın bilimdeki gelişmelerini gıptayla, askerî alandaki ilerlemelerini ise kaygıyla takip ediyorlar. Ama bu aydınlar aynı zamanda Avrupa'nın edebiyat ve sanat akımlarını ilgiyle izliyor, hatta örnek alıyor.

Bu entelektüeller arasında aynı dönem edebiyat dünyamızın iki ünlü ismi, ailemin iki ayrı kanadından, anne tarafımdan **Ahmed Midhat Efendi (1844-1912)** ve baba tarafımdan Şair Nigâr Hanım (1862-1918) yer alıyor. Ahmed Midhat Efendi, kendi kendini yetiştirmiş bir halk adamı. Hayat gayesi Osmanlı vatandaşlarını “okuyan” bir topluma dönüştürmek olan bir yazar,

matbaacı, gazeteci ve düşünür... Şair Nigâr Hanım ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki başarısız 1848 Macar İhtilali'nden sonra Osmanlı'ya sığınmış olan genç soylu Yüzbaşı Sandor Farkas'ın (Macar Osman Paşa'nın) kızı, adeta bir Osmanlı aristokrati... Prof. Dr. Nazan Bekiroğlu'nun deyimiyle, "Güftesi Garplı (Batılı), bestesi Şarklı (Doğulu)" bir şaire...

AKRABALIK BAĞLARI

Dedem Feridun Nigâr, Şair Nigâr'ın üç oğlundan ortancası. Annem **Saniha Hanım** ise **Ahmed Midhat Efendi**'nin ağabeyinin; kendi gibi gazeteci olan yoldaşı **Mehmet Cevdet Efendi**'nin torunu... Yani annem Saniha Hanım, Midhat Efendi'nin küçük yeğeni... Köklerimdeki üçüncü aile ise babaannem **Nebire Hanım**'ın Beşiktaş'taki **Yahya Efendi Dergâhı**'na uzanan soyu. Tespit edebildiğim kadarıyla en eskilere uzanan, onun ailesi. Bu üç ailenin fertlerini ve yakın veya uzak akrabalarımızı anlatırken, zaman zaman onların mekânlarına sizi konuk edeceğim...

SENTEZ

İstanbul atalarımın hayat hikâyelerinde, onları Boğaziçi'nde Bebek, Rumelihisarı, Beykoz hattında buluşturan ortak noktaları bulup çıkarmak benim için bu yolculuğun en keyifli yanı oldu. Eski yazı ve Osmanlıca bilmeyen, dolayısıyla kaynak metinlere doğrudan gidemeyen bir kuşaktanım. Aile büyüklerimin aktarımlarına ek olarak sevgili Nazan Bekiroğlu'nun kapsamlı, ama okuması bir o kadar da zevkli biyografik eseri Şair Nigâr Hanım, Güftesi Garplı, Bestesi Şarklı kitabından çok şey öğrendim. Onun Ahmed Midhat Efendi'yi bir edebiyatçı gözüyle yorumlayan çalışmalarını inceledim. Ahmed Midhat Efendi'nin en büyük oğlu Dr. Kâmil Yazgıcı'nın *Babam Ahmed Midhat Efendi* adlı biyografik eserinden ağırlıklı olarak yararlanırken, diğer kaynaklara da başvurdum. Ahmed Midhat Efendi'nin yeni yeni piyasaya çıkmakta olan, bugünkü alfabemizle basılmış, sadeleştirilmiş eserlerini okumak da ayrı bir keyif oldu...

Nigâr Hanım 1 Nisan 1918'de tifüsten vefat etmiş. Günlüklerini küçük bir sandık içinde oğullarına bırakmış. Onlar da bu belgeleri içeren sandığı onun ölümünden elli sene sonra, yani en erken 1968'de açılması şartıyla Tevfik Fikret'in Aşiyân Müzesi'ne bağışlamışlar.¹ Ne var ki bu günlüklerin içeriği Nigâr

1 20 defterden oluştuğu zannedilse de aslında 18 defter olan günlüklerin Aşiyân Müzesi'nde sadece 13 tanesi bulunuyor. Diğerleri kayıp olmaktan ziyade, annem Saniha

Aşıyan Müzesi'nde Şair Nigâr Hanım'a ait sandıkta günlüğünü tuttuğu defterler ve diğer belgeler muhafaza ediliyor. Nazan Bekiroğlu, müze müdürü Ata Yersu'yla (2022) (Nigâr Nigâr Alemdar Arşivi).

Aşıyan Müzesi'ndeki Şair Nigâr yazı sandığı (Nigâr Nigâr Alemdar Arşivi).

Hanım'ın ölümünden 50 yıl sonra değil, ancak 90 yıl sonra, 1998 yılında gün yüzüne çıkabildi! Her ne kadar şairenin küçük oğlu Keramet Nigâr onlardan derlediği çok kısa bir özeti *Şair Nigâr: Hayatımın Hikâyesi* olarak 1959 yılında yayınlamışsa da, ben dâhil, okurlar gerçek Şair Nigâr Hanım'ı ancak Nazan Bekiroğlu'nun çalışmasıyla tanıyabildiler. İlkın doğenlik tezi olarak yazdığı (1995), daha sonra 1998'de ve 2008'de iki ayrı yayınevinden kitap olarak yayınlanan Şair Nigâr Hanım, Güftesi Garplı, Bestesi Şarklı adlı eserde, Nazan Bekiroğlu aydın bir Osmanlı kadınının iç dünyasını ve günlük yaşamının kapısını bizlere aralıyor. Mutsuz evliliği, çocukları için göğüs gerdiği zorluklar, Osmanlı'nın çöküş devrinde Balkan Harbi yıllarının onun İstanbul'daki yaşamına yansımalarını, şairenin günlüklerine ve yazışmalarına dayanarak ortaya koyuyor. Torununun çocuğu olarak ben, ailede anlatılanların çok daha fazlasını Bekiroğlu'nun çalışmasından öğrendim. Günlükleri satır satır incelediği için o, Nigâr Hanım'ın iç dünyasını ve yaşamının ayrıntılarını hepimizden daha yakından izleyebilmiş. Şair Nigâr Hanım'ı kendi aile fertlerinden daha iyi anlamış. Bir kadın edebiyatçı ve yazar hassasiyetiyle onun hissettiklerini çok duyarlı bir şekilde günümüz okurlarına sunabilmiş.

Çağdaş edebiyatçımız Selim İleri'nin, Nigâr Hanım'ın günlüklerinin tamamının şimdiki harflerle yayınlanması için sık sık çağrılar yaptığı, edebiyat çevrelerince bilinir. Nazan Bekiroğlu'nun kitabından yıllar sonra, öğrencisi Zeynep Berkaş fevkalâde titiz bir çalışmayla 2021'de Selim İleri'nin çağrılarına yanıt verdi ve *Şair Nigâr Hanım: Günlük I* adlı eserin birinci cildini şimdiki Latin harfleriyle yayımladı. 2023'te ikinci cilt kitapçılarda yerini aldı. Ağır bir Osmanlıca ile kâğıda dökülmüş günlüğün ruhunu, biz günümüz okurları yine Nazan Bekiroğlu'nun yazdığı "önsöz" ve dipnotlarından; Zeynep Berkaş'ın da "Giriş" bölümünde yazdıklarından takip edebiliyoruz. Gerçek anlamda yazarın iç dünyasını ve yaşadığı dönemi yansıtan, ayrıca **"Türk Edebiyatı'ndaki ilk günlük"** olma vasfını taşıyan bu eser, Nigâr Hanım'ın vefatından 105 yıl sonra okuyucuya sunulmuş oldu. Böylelikle günlükler en azından efsane olmaktan çıktı. Arap harflerini bilmeyenler artık onları günümüz harfleriyle okuyabilecekler. Ancak Osmanlıca metinler yer yer ciddi bir gayret de istemekte... Zeynep Berkaş'ı bu zorlu çalışmasından ötürü yürekten kutlar, aileden biri olarak kendisine teşekkür ederim.

Nigâr'dan duyduğum kadarıyla, Nigâr Hanım'ın oğulları tarafından imha edilmiş. Annelerinin daha sonraki kuşaklarca yanlış anlaşılmasına neden olabilecek bazı yazılarının sadece geçmişte kalmasını ve başkalarıyla paylaşılmamasını uygun görmüşler.

BÖLÜM II:
GEÇMİŞE DOĞRU

EN ESKİYE GİDEN BABAANNEMİN SOYU

Bu kitaba başlarken önceliği babaannem Nebire Hanım'ın ailesine vermek galiba en doğrusu. Ne de olsa onun soyağacı, köklerimdeki üç aileden en eski tarihlere kadar takip edebildiğim... Ve en rahat anlatabileceğim, babaannem Nebire Hanım'ın ailesi...

YAHYA EFENDİ DERGÂHI

Denizcilerin koruyucusu olarak bilinen, İstanbul Boğazı'ndan geçen günümüz gemicilerin hâlâ selâmladığı Yâhya Efendi Dergâhı, bugünkü İstanbul'un Beşiktaş ilçesindedir. Şimdilerde ünlü bir otel olan eski Çırağan Sarayı'nın karşısındaki Küçük Mecidiye Camii'nin sağındaki daracık yokuştan çıkılarak erişilebiliyor. Dergâh denizden daha iyi görünen, sakin ve huzurlu ortamını hâlâ koruyabilen nadir İstanbul noktalarından.

Yâhya Efendi Dergâhı'nın denizden görünüşü
(Kübra Örnek "Boğazın Manevi Bekçisi Yahya Efendi", Yeni Asya, 19 Eylül 2017).

Babaannem (Emine) **Nebire Hanım** çok eski ve büyük bir aileye mensup. Soyu, Kanuni Sultan Süleyman'ın süt kardeşi, 16. yüzyıl ulemasından Trabzonlu Yâhya Efendi'nin (1495-1571) Dergâhı'na kadar uzanıyor. Yâhya Efendi'nin kendi parasıyla Beşiktaş'ta almış olduğu arazi üzerine yapılan dergâhın 1571 tarihli kâgır yapısı ise Mimar Sinan'a ait.

Gazeteci Rahmi Turan¹ bir makalesinde günümüz okurlarına Yâhya Efendi'yi tanıtır. Onun için “Doğruluktan şaşmayan ve sözünü esirgemeyen İslami ilimler, tıp, geometri bilginidir,” der. Yâhya Efendi, Kanuni'nin sık sık danıştığı biridir. Bir seferinde sultanın bir sorusuna mektupla cevap verir. Belirttiği görüş bugün bile geçerlidir:

*“Bir devlette zulüm yayılırsa...
Haksızlık sıradan bir hâle gelirse...
İşitenler de ‘neme lâzım’ deyip uzaklaşırsa...
Sonradan koyunları kurtlar değil de çobanlar yerse...
Bilenler bunu söylemeyip susarsa ve gizlerse...
Fakirlerin, muhtaçların, yoksulların, kimsesizlerin feryadı göklere çıkar, bunu da taşlardan başkaları duymazsa...
İşte o zaman devletin sonu görünür!
Önce devletin hazinesi boşalır.
Halkın güven ve saygısı sarsılır.
Asayişe itaat kaybolur.
Halkın umutları yok olur.
Böylece kaçınılmaz sona gelinir.”*²

Kanuni Sultan Süleyman'ın hoşuna gitmeyen bu sözler, süt kardeşi Yâhya Efendi'yi saray medreselerinin birindeki müderrislik (profesörlük) görevinden eder...

Tarihsel geçmiş bazen hayli karmaşık olabildiği için dergâhın kurucusu Yâhya Efendi'den birkaç kuşak sonrasını kısaca özetlememde fayda var. Sultan II. Mahmud (1808-1839) döneminde, Çırağan Sarayı'na çok yakın olması nedeniyle bu **Nakşibendi** Dergâhı'nı güvenilir birinin yönetmesi gerektiği düşünülür. Padişah, Hazret-i Abdülkadir Geylânî'nin soyundan 15. kuşak evlatlarından **Mehmet Nuri Şemseddin Efendi'yi** (1796-1844) Türbe'nin Şeyhi ilân eder, ayrıca ona arazi ihsan eyler.

1 Rahmi Turan, “Tokmak: Tarihten Alınacak Büyük Ders”, *Sözcü*, 10 Nisan 2022.

2 Age.

Mehmet Nuri Şemseddin Efendi Taşköprü'ye bağlı Ayvalı kasabasında ünlü Emirzâdeler ailesinden Seyit Hüseyin Efendi'nin oğlu... İstanbul'da Uzun Çarşıbaşı'nda Mercan Yokuşu civarında Saman Viran Camii yakınlarında dünyaya gelmiş.³

Bu Mehmet Nuri Şemseddin'in kızı Fatma Hanım'la evli olan **Damat Hacı Nuri Efendi** ise dergâhta tasavvufi **Kadirî tarikatını** başlatan kişi olarak bilinmekte.

Kadirî kavuğu (Nigâr Nigâr Alemdar Arşivi)

Damat Nuri Efendi ve eşi Fatma Hanım'la ilerleyen soy, çiftin üç oğluyla üç büyük kola ayrılır:

Birinci kol Hasan Hayri Efendi (1845-1920) tarafı, çağdaşım olan akrabalarım Mine Tüzüner, Hayri Erenler ve kardeşi Oya Erenler Sezer'e kadar ulaşır.

İkinci kol, gene çağdaşım ve Bebek'teki Yılanlı Yalı bağlantısıyla akrabam Ayşe Temel'in atası **Raşit Efendi** ve eşi Nadide Hanım'la devam eder. Onların Dürdane ve Naime adlarında iki kızları vardır.

3

Müfit Erenli, *Mehmet Nuri Şemseddin Hazretleri'nin Hayatı ve Nasihatleri*, basılmamış manüskri, İstanbul, Mayıs 1988, s. 4